

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**

Мін'юст

вул. Архітектора Городецького, 13, м. Київ, 01001

тел.: (044) 364-23-93, факс: (044) 271-17-83

E-mail: callcentre@minjust.gov.ua,

themis@minjust.gov.ua

Web: <http://www.minjust.gov.ua>,

код згідно з ЄДРПОУ 00015622

**Комітет Верховної Ради України
з питань правової політики**

Кабінет Міністрів України

Щодо проєктів законів

(реєстр. № 11292 від 27 травня 2024 року

та реєстр. № 11315 від 31 травня 2024 року)

Міністерство юстиції України на виконання доручення Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала від 11 вересня 2024 року № 29190/1/1-24 (до звернення Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 09 вересня 2024 року № 04-26/03-2024/195887) разом з Міністерством фінансів України опрацювало проєкт Закону України «Про внесення змін до пункту 19 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України щодо зупинення перебігу строків позовної давності» (реєстр. № 11292 від 27 травня 2024 року) (далі – проєкт Закону № 11292), внесений на розгляд Верховної Ради України народним депутатом України Юрченком О.М., а також проєкт Закону України «Про внесення змін до пункту 19 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України щодо поновлення перебігу позовної давності» (реєстр. № 11315 від 31 травня 2024 року) (далі – проєкт Закону № 11315), внесений на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України Руцишиним Я.І. та іншими, і в межах компетенції повідомляє.

Пунктом 1 проєкту Закону № 11292 пропонується доповнити пункт 19 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» (далі – пункт 19) Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) новим абзацом такого змісту:

«Вимоги абзацу першого цього пункту не застосовуються до правовідносин між сторонами, у випадку, якщо сторони погодили, що воєнний стан в Україні, введений Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, не є форс - мажорною обставиною (обставиною непереборної сили), яка виключає чи обмежує відповідальність сторін».

Пунктом 1 проєкту Закону № 11315 пропонується виключити пункт 19.

СЕД АСКОД

Міністерство юстиції України

№ 133844/11795-4-24/8.1.1 від 27.09.2024

Підписувач [Горовець Євгеній Миколайович](#)

Сертифікат [382367105294AF9704000000005E0500CC5FE302](#)

Дійсний з [23.09.2024 8:51:32](#) по [23.09.2025 8:51:32](#)

Водночас пункт 19 передбачає, що у період дії воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», перебіг позовної давності, визначений цим Кодексом, зупиняється на строк дії такого стану.

Слід звернути увагу на саму ідею позовної давності та ту роль, яку відіграє цей інститут.

Згідно з міжнародною практикою, у тому числі Європейського суду з прав людини, за своєю правовою природою позовна давність є законним правом правопорушника уникнути переслідування або притягнення до відповідальності після закінчення певного періоду після скоєння правопорушення. Застосування строків позовної давності має кілька важливих цілей, а саме: забезпечувати юридичну визначеність і остаточність, захищати потенційних відповідачів від прострочених позовів та запобігати несправедливості, яка може статися в разі, якщо суди будуть змушені вирішувати справи про події, що мали місце у далекому минулому, спираючись на докази, які вже, можливо, втратили достовірність і повноту із плином часу (рішення від 22 жовтня 1996 року у справі «Стаббінгз та інші проти Сполученого Королівства»).

Відповідно до вітчизняного законодавства позовною давністю є строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу (стаття 256 ЦК України).

Позовна давність, хоча і є передусім інститутом матеріального права, свій чи не головний юридичний ефект демонструє в царині процесуального права. Так, вплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові (частина четверта статті 267 ЦК України).

З практичної точки зору, це фактично означає, що позовна давність встановлює для відповідного потенційного відповідача часовий орієнтир для зберігання відповідних доказів, надавши які суду, він міг би захиститися від необґрунтованого позову по суті.

Можна припустити, що у пункті 19 законодавець ставив за мету створення додаткових гарантій для позивачів, які в умовах нестабільності відповідних процесів у державі, спричиненої збройною агресією російської федерації проти України, могли потенційно зіткнутися з втратою можливості реалізувати своє право на звернення з позовом до суду.

На сьогодні, коли держава, хоча і перебуває в умовах воєнного стану, в цілому є інституційно спроможною забезпечити можливість звернення до суду та належний розгляд судових справ, положення пункту 19 призводять до нівелювання ідеї інституту позовної давності. Так, існування цієї норми дедалі ускладнює ситуацію для потенційного відповідача, який у процесуальному плані, зокрема, вимушений протягом невизначеного часу зберігати необхідні для захисту у суді докази, а у разі їх знищення чи втрати (загроза чого наразі через зрозумілі причини є підвищеною) – нести негативні наслідки такого знищення чи втрати (аж до необхідності повторного виконання раніше виконаного обов'язку – з огляду на постфактумну бездоказовість такого виконання).

З огляду на те, що цивільний процес побудовано на засадах змагальності, що передбачає обов'язок кожної сторони надати докази на підтвердження своєї позиції, обговорювана норма створює критичний дисбаланс у процесуальній позиції позивача та відповідача на користь першого.

У свою чергу неможливо ігнорувати той факт, що питання забезпечення права на судовий захист знаходить свою відповідь і без пункту 19.

Пунктом 1 частини першої статті 263 ЦК України передбачено зупинення перебігу позовної давності, якщо пред'явленню позову перешкоджала надзвичайна або невідворотна за даних умов подія (непереборна сила). На нашу думку, обставини збройної агресії російської федерації проти України, які створюють позивачеві перешкоди для своєчасного пред'явлення позову, повністю охоплюються поняттям непереборної сили.

Крім того, відповідно до частини п'ятої статті 267 ЦК України, якщо суд визнає поважними причини пропущення позовної давності, порушене право підлягає захисту.

З огляду на наведене Мін'юст у цілому підтримує прийняття проєкту Закону № 11315. Водночас зауважуємо, що назва цього проєкту Закону («Про внесення змін до пункту 19...»), який передбачає виключення пункту 19, не відповідає його змісту та потребує редакційного доопрацювання.

Своєю чергою у частині пропонуваного проєктом Закону № 11292 положень вважаємо за доцільне зробити застереження щодо дії акта законодавства в часі у разі його прийняття.

У рішенні Конституційного Суду України від 05 квітня 2001 року № 3-рп/2001 зазначено, що Конституція України закріпила принцип незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів (частина перша статті 58). Це означає, що дія закону та іншого нормативно-правового акта не може поширюватися на правовідносини, які виникли і закінчилися до набрання чинності цим законом або іншим нормативно-правовим актом. Закріплення принципу незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів є гарантією безпеки людини і громадянина, довіри до держави.

Конституційний Суд України вважає, що за змістом частини першої статті 58 Основного Закону України новий акт законодавства застосовується до тих правовідносин, які виникли після набрання ним чинності. Якщо правовідносини тривалі і виникли до ухвалення акта законодавства та продовжують існувати після його ухвалення, то нове нормативне регулювання застосовується з дня набрання ним чинності або з дня, встановленого цим нормативно-правовим актом, але не раніше дня його офіційного опублікування (рішення Конституційного Суду України від 12 липня 2019 року № 5-р(І)/2019).

При цьому проєкт Закону № 11292 не надає відповіді на питання, яких саме домовленостей він стосується: досягнутих до чи після набрання чинності Законом у разі прийняття цього проєкту Закону.

У випадку з домовленостями, що були досягнуті до набрання чинності відповідних положень, їх дія поширюватиметься виключно на ті домовленості, що продовжують існувати та не припинилися до набрання чинності Законом у разі прийняття проєкту Закону № 11292.

Також звертаємо увагу на техніко-юридичні недоліки проєкту Закону № 11292.

1. Слід зауважити, що ЦК України не використовує термінологічну конструкцію *«форс-мажорна обставина»*, натомість він оперує поняттям *«непереборна сила»* (стаття 263 ЦК України).

2. У частині формулювання *«виключає чи обмежує відповідальність»* слід зауважити, що ЦК України оперує термінологічною конструкцією *«звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання»* (стаття 617).

Враховуючи викладене, Мін'юст не підтримує прийняття проєкту Закону № 11292 у пропонованій редакції.

Перший заступник Міністра

Євгеній ГОРОВЕЦЬ